

Janet & Geoff Bengé

*Dietrich
Bonhoeffer
Înconjurat de răutate*

Traducere de Ofelia Antal

Cuprins

1. Nimic nu mai era la fel	7
2. Berlin	9
3. În război	17
4. Umbre	27
5. Teologul	39
6. Biserica	49
7. O gură de aer proaspăt	55
8. New York	65
9. Evoluții sumbre	77
10. Segregație	87
11. Anglia	97
12. Finkenwalde	109
13. La răscruce de drumuri	119
14. Mișcarea de rezistență	127
15. Activitate de spion	139
16. Maria	149
17. Celula 92	155
18. Biruința noastră este sigură	167
Postfață	177
Bibliografie	179
Despre autori	180

Germania în anii 1930

Capitolul 1

Nimic nu mai era la fel

Micuțul Dietrich Bonhoeffer, care avea 11 anișori, gemu. În acea zi fusese imposibil să găsească ceva de mâncare în Berlin, chiar și pe piața neagră, la suprapreț. Situația aceasta dura de zile întregi deja, iar el era deznădăjduit, întrucât era responsabil de procurarea alimentelor pentru familia lui. Nici măcar *ersatz* (înlocuitori de alimente) nu se puteau găsi. Oricât s-ar fi străduit Dietrich, deseori revenea acasă cu mâna goală.

Din discuțiile auzite pe stradă, de vină era marina britanică. Navele lor blocau porturile Germaniei la Marea Baltică, împiedicând proviziile de alimente să intre în țară. În plus, cu atât de mulți tineri plecați pe front, la țară rămăseseră foarte puțini care să muncească pământul și să culeagă recolta. Iar alimentele disponibile erau de obicei folosite pentru a hrăni armata. Pe măsură ce se apropia iarna, situația se înrăutățea și mai mult. Rezerva de cartofi a Germaniei se epuizase, iar populația era nevoită să-i înlocuiască cu napi. Lui Dietrich nu-i venea a crede. În Germania, napii erau furaj pentru cai, porci și vaci, iar acum ajunseseră hrană pentru oameni ... Cum era posibil așa ceva? Războiul n-ar fi trebuit să dureze

atât! Cel mult câteva luni, după părerea lui. Dar trecuseră deja trei ani și luptele tot nu încetau.

Războiul schimbase totul. Străzile odinioară prospere ale Berlinului erau pline de cantine ale săracilor, unde oameni subnutriți și murdari stăteau la coadă în frig pentru un polonic de supă ce părea să fie apă chioară. Iar asta nu era singura schimbare cu care avea să se confrunte Dietrich. În drum spre școală, trecând podul, aproape în fiecare dimineață vedea cum era scos din apă cadavrul vreunei persoane disperate care-și curmase viața sărind de pe pod. Dietrich se cutremură numai cât își aminti.

Cea mai fierbinte dorință a lui Dietrich era ca lucrurile să se întoarcă la normal. Își dorea ca Berlinul să fie din nou orașul fericit și încântător cum fusese atunci când el și familia lui se mutaseră din Breslau.

Capitolul 2

Berlin

— Azi plecăm din Breslau, spuse micuțul Dietrich Bonhoeffer, în vârstă de șase anișori, tăind în fugă odaia copiilor ca să ajungă la Sabine, sora lui geamănă, ce se uita atentă pe fereastră la agitația din stradă.

Sabine zâmbi ștregărește:

— Știu! Imaginează-ți, mâine dimineată ne trezim în Berlin! Dietrich nu era sigur dacă asta era de bine.

Pe când copiii erau absorbiți de priveliștea străzii, dădaca lor, Maria Horn, intră brusc în cameră. Susanne, surioara lor de trei anișori, o urma cu pași repezi.

— Copii, îmbrăcați-vă repede și coborâți la rugăciunea de dimineată și la micul-dejun, le spuse Maria. Astăzi avem multe de făcut, așa că aveți grijă unii de alții și fiți atenți la ce vi se spune.

Dietrich dădu aprobator din cap, în timp ce îmbrăca bluza albastră de mătase și salopeta albă. Spera că, la Berlin, mama avea să-l lase și pe el să poarte *lederhosen*^{*}, așa cum purtau cei trei frați mai mari, Karl-Friedrich, Walter și Klaus.

---

* Lederhosen – pantaloni scurți din piele, parte a costumului popular în unele regiuni din țări vorbitoare de limba germană (n.tr).

— Hai să vă aranjez părul, spuse Maria. Sabine, o să încep cu tine.

Dietrich stătea liniștit privind cum Maria împlotea părul negru și des al surorii lui. Chiar dacă el și Sabine erau gemeni, arătau cât se poate de diferit. Asemeni celorlalți copii din familia Bonhoeffer, Sabine avea păr negru și ochi căprui, scânteietori. Dietrich nu le semăna defel. Moștenise de la mama sa atât ochii albaștri și luminoși, cât și părul blond deschis. Deseori, când făceau ieșiri cu familia, cine nu-i cunoștea credea că Dietrich era vreun prieten, nicidecum un membru al familiei.

Curând, întreaga familie se adunase în sufragerie să ia micul-dejun. Pe masa de lemn masiv erau așezate ordonat o franzelă de pâine de seară, unt, brânză, dulceață de zmeură sălbatică și, preferata lui Dietrich, ciocolată caldă.

Chiar dacă îi aștepta o zi plină, mama lui Dietrich, Paula, insistă să o înceapă cu o povestioară din Biblie, să se roage împreună toți ai casei și să cânte un imn. De când se știa Dietrich, așa începeau toate dimineațele, iar el era foarte încântat de felul în care mama sa dădea viață povestioarelor din Vechiul Testament. Nici ziua de azi nu făcea excepție. Toți cei opt copii ai familiei Bonhoeffer o ascultau fascinați pe mama, care le povestea cum învărtise David praștia deasupra capului în înfruntarea cu Goliat.

După terminarea rugăciunii și a micului-dejun, Dietrich și Sabine străbătură împrejurimile casei pentru ultima oară. Dietrich știa că familia lor avea să se mute la vreo trei sute de kilometri distanță spre nord-vest, în orașul Berlin, capitala Germaniei, acolo unde tatăl său, Karl Bonhoeffer, primise funcția de șef de catedră al secției de psihiatrie și neurologie de la Universitatea din Berlin. Cei doi gemeni porniră de mână spre pârâu, unde adeseori culeseră zmeură pentru

bucătăreasă, trecând de locul unde puteai zări mereu câteva libelule. Trecură și de terenul de tenis, acolo unde amintirile lor preferate nu erau referitoare la acest sport, ci despre cum le plăcea să-i privească pe frații și surorile mai mari patinând pe gheață în lungile luni de iarnă. Tatăl lor venise cu ideea să toarne apă pe terenul de tenis și să aștepte până ce se transformă în patinoar. Surorile mai mari ale lui Dietrich, Ursula și Christine, adorau să facă patinaj artistic pe suprafața înghețată și netedă.

Dietrich și Sabine intrară în păduricea unde Dietrich și frații mai mari construiseră fortărețe și săpaseră peșteri în malul de argilă.

— Ce n-aș da să luăm cu noi toate animalele, spuse Dietrich nostalgic în timp ce săreau gardul în grădina bucătăresei.

— Și eu, încuviință Sabine. Dar mama spune că familia care se va muta aici o să aibă grijă de ele în locul nostru.

Amintindu-și de odaia în care mama lor le permisesese să țină animale, Dietrich speră din inimă că așa avea să fie. Camera era plină de iepuri zglobii, porcușori-de-Guinea, păsări, șopârle și șerpi, toate fiind ținute în cuști îngrijite. Uneori câte o vietate scăpa din cușcă, fapt care genera multă agitație în casă.

Dietrich se întrebă cum o fi casa cea nouă din Berlin. Mama le spusese că într-un oraș mare viața e foarte diferită, dar că fräulein Käthe Horn avea să le fie profesoară în continuare lui și Sabine, deci nu trebuia să-și facă griji deocamdată că va trebui să meargă la școală.

Câteva trăsură cu cai traseră în fața casei familiei Bonhoeffer. Dietrich și Sabine se îndreptară spre ele. Curând, întreaga familie urcase în diligențe, iar câteva clipe mai târziu, erau în drum spre gară pentru a prinde trenul de Berlin. Când se puseră în mișcare, Dietrich aruncă o ultimă privire

spre singurul cămin în care locuiseră vreodată. Avea să ducă dorul casei cu trei etaje, în care erau multe ascunzișuri, și a minunatelor pământuri ce invitau la aventuri. Spera ca mama să nu se înșele când afirma că în Berlin aveau să se distreze la fel de mult.

Dietrich fu tare încântat de călătoria cu trenul. Își scoase capul pe geam în timp ce locomotiva uriașă cu aburi pufăi părăsind gara. Privea cum se îndreptau spre zonele rurale ale Germaniei, lăsând în urmă clădirile din Breslau. Era sfârșit de martie, iar primăvara își făcea simțită prezența peste tot. Frunzulițe noi se agățau de ramurile copacilor, pașiștile pe care pășteau vacuțe erau presărate cu flori, iar aerul ce intra pe fereastră părea să aibă o tentă de parfum suav. Când ajungeau în gări, Dietrich observa cum bărbați și femei urcau în tren. Pe măsură ce trenul începea să se umple cu pasageri, trăgea cu urechea la conversațiile adulților. Unii sporovăiau despre vreme sau despre treburile pe care le aveau în Berlin, în timp ce alții discutau despre cele ce se petreceau în Republica Germană și despre kaizerul Wilhelm II.

În cele din urmă, trenul se opri pufăind într-o haltă din Berlin. Peste tot erau trenuri trase la peroane. Dietrich nu mai văzuse în viața lui atâția oameni venind și plecând. Coborî din tren uluit de atâta forfotă. Cu toate acestea, nu știa sigur dacă avea să-i placă orașul ce se întindea dincolo de gară.

Însă Dietrich nu avea de ce să-și facă griji. Se îndrăgosti de Berlin încă din prima clipă. Cele trei milioane de locuitori făceau din Berlin cel mai mare oraș pe care l-a văzut vreodată. Metropola avea atât de multe splendori moderne: singura piscină în aer liber din Europa și un cinematograful unde rulau filme mute. În plus, avea bulevarde largi ce se intersectau în piețe publice pline de grădini cu flori, fântâni și statui.

Familia Bonhoeffer se mută într-o casă de pe Brückenalle, o stradă lată, mărginită de copaci, situată pe drumul principal spre Gara Bellevue. Casa cea nouă avea tot trei etaje și nu era înconjurată de un teren atât de spațios, cum fusese cealaltă reședință a familiei. Nu avea suficient spațiu pentru ca Dietrich să cutreiere împrejurimile și să construiască fortărețe. Însă noua casă compensa printr-un parc imens ce împrejmua Castelul Bellevue, reședința kaizerului și a familiei sale. Dietrich și Sabine își făcuseră obiceiul de a privi iscoditor, printre zăbrele, pe micuții prinți ce își făceau plimbarea de dimineață. Într-una din zile, unul dintre micii prinți veni glonț la gard, încercând s-o împungă pe Sabine cu un băț. Sabine și Dietrich o rupseră la fugă.

Casa de pe Brückenalle era foarte aproape de Școala elementară Friedrich-Werder, unde fuseseră înscriși surorile și frații mai mari. Dietrich se bucura nespus că nu era nevoit să meargă încă la școală. Părinții lui aveau o viziune neobișnuită asupra educației. Mama lui avea o vorbă: „Nu-mi dau băieții la școală decât atunci când trebuie neapărat. Germania îngenunchează un tânăr de două ori: mai întâi la școală, apoi în armată”. De fapt, mama lui Dietrich îi educase pe toți cei cinci copii mai mari acasă până să se mute la Berlin. Chiar dacă provenea dintr-o familie bogată, în tinerețe voise neapărat să meargă la colegiul pedagogic ca să devină învățătoare.

În timp ce copiii mai mari – Karl-Friedrich și Walter (ambii de treisprezece ani), Klaus (care avea unsprezece ani), Ursula (10 ani) și Christine (9 ani) – mergeau la școală, cei trei copii mai mici, inclusiv Dietrich, continuă să ia lecții acasă de la surorile Horn. Atât Käthe, cât și Maria Horn frecventaseră școala moraviană din Herrnhut, unde studiaseră și mama lui Dietrich. Conte de Zinzendorf, despre care Dietrich

auzise de la toate cele trei femei, fondase satul pe la jumătatea secolului al XVIII-lea, folosindu-l drept loc pentru a predica faptul că esența creștinismului constă în relația personală pe care o avem cu Dumnezeu. Acest mesaj găsi ecou în inimile locuitorilor din Moravia*, care migraseră și se stabiliseră în Herrnhut, devenind apoi misionari înflăcărați, răspândind Evanghelia din India până în Jamaica.

Chiar dacă tatăl lui Dietrich nu se considera creștin, încuraja atmosfera creștină din căminul său. În Berlin, mama lui Dietrich își continuă obiceiul de a citi cu voce tare din Biblie, conducându-și în fiecare dimineață familia la timpul devoțional de rugăciune și cântări. De asemenea, îi plăcea să vorbească despre tatăl ei, care fusese cândva capelan al kaizerului Wilhelm II, împăratul german și regele Prusiei, cât și despre fratele ei, care era pastor luteran la o biserică locală. Cu toate acestea, familia Bonhoeffer rareori mergea la biserică, fiecare copil fiind botezat acasă.

Curios din fire, Dietrich găsi multe de explorat în Berlin. Unul dintre locurile sale favorite era grădina zoologică din Berlin, situată foarte aproape de casa de pe Brückenalle. Aceasta era una dintre cele mai mari din Europa, plină de tot soiul de animale exotice: elefanți, lei, girafe, zebre și alte specii din Africa, tigri din Asia, canguri din Australia, maimuțe, babuini, gorile, cimpanzei și păsări ciudate cu penaj colorat aduse din toate colțurile lumii. Lui Dietrich îi plăcea tare mult să privească animalele în cuștile lor. De asemenea, îi plăceau clădirile grădinii zoologice: Casa antilopelor cu cele patru minarete, imensa Casă a elefantului, de inspirație indiană, Casa egipteană a struțului, Casa japoneză a picio-roangelor, Poarta elefantului, de inspirație chinezească, casele

---

* Moravia – regiune în centrul Europei, în estul Republicii Cehe (n.tr.).

de inspirație arabă pentru solipede*. De jur împrejurul grădini zoologice erau numeroase pavilioane pentru orchestre și restaurante imense cu terase spațioase. Dietrich explora totul.

Ultimele luni ale anului 1912 trecură în zbor, iar în ziua de 4 februarie 1913, Dietrich și Sabine aniversau șapte anișori. Era începutul unui an plin de evenimente. Părinții lui Dietrich cumpăraseră o casă de vară în localitatea Friedrichsbrunn, situată la vreo 200 de kilometri la sud-vest de Berlin, în munții Harz. Doar tatăl lui Dietrich vizitase locul, când copiii mai mici, surorile Horn, cele două menajere și guvernanta fräulein Lenchen porniră la drum să pregătească noua casă pentru vacanța de vară a familiei.

Grupul luă trenul din Berlin până în orașul Thale, unde îi așteptau două trăsuri. Bagajele au fost încărcate într-una din ele, iar în cealaltă se îngămădiră toți, ca să parcurgă cei șase kilometri până la casa de vară din Friedrichsbrunn.

Dietrich fu tare încântat de noua reședință de vară. Casa cu două etaje fusese locuința de serviciu a unui pădurar. Era mare și se putea zburda prin ea. Menajerele se puseră pe treabă aerisind totul și făcând focul în cămin, timp în care copiii își despachetau lucrurile. Întinericul se lăsa peste munții Harz, iar în odăi fură aprinse lumânări. După cină, Maria Horn îi duse pe copii la culcare. Dietrich nu putu adormi. Ardea de nerăbdare ca odată cu revărsarea zorilor să exploreze pădurea și pajiștile din jur.

A doua zi, Dietrich avu senzația că trecea printr-un tărâm de basm, și pe bună dreptate. Multe povești germane, printre care *Hansel și Gretel*, *Frumoasa din pădurea adormită* și *Scufița Roșie* au fost toate create prin părțile locului. Era încântat să vadă casele cu acoperișuri abrupte, ce aveau

---

* Soliped – animal care are piciorul alcătuit dintr-un singur deget (terminat cu o copită), de exemplu calul (n.tr.).

ferestruici zăbrelite și uși din lemn cu aspect rotunjit. Totul era încântător: străzile înguste pavate cu bolovani, pădurea întunecată, minele de unde se extrăgea argint. Ți-o puteai imagina cu ușurință pe Albă-ca-Zăpada întâlnindu-se din întâmplare cu cei șapte pitici harnici sau pe Hansel și Gretel stând în fața ușii vrăjitoarei, în inima pădurii.

Când ajunseră la Friedrichsbrunn și ceilalți membri ai familiei Bonhoeffer, Dietrich și Sabine îi așteptară la gară în Thale cu tot felul de istorioare pe care doreau să le împărtășească cu părinții, frații și surorile mai mari.

După ce petrecură împreună o vacanță de vis la reședința de vară, familia făcu cale întoarsă spre Berlin. Dietrich se urcă în tren fără tragere de inimă, pornind spre casă și lăsând Friedrichsbrunn în urmă.

Acasă la Berlin, părinții lui Dietrich aveau niște vești deosebite. Dietrich fusese înscris să meargă la școală începând de săptămâna următoare. Această veste îl întristă profund. Fusese extrem de fericit să învețe acasă cu Sabine și Susanne, iar acum trebuia să le lase în urmă și să meargă la școală. Pentru prima dată în viața lui avea să facă ceva independent.

La început, lui Dietrich nu-i plăcu deloc la școală. Se simțea mult prea îngrădit să stea într-o bancă toată ziua, când el tânjea să fie acasă, alergând în jurul casei sau jucându-se în grădină. Însă, după câteva luni, începu să fie nerăbdător să ajungă dimineața la școală. Dietrich își făcu noi prieteni și reuși să ia cu ușurință note mari la toate materiile. Ori de câte ori se simțea plictisit, se gândea la vara pe care avea să o petreacă în Friedrichsbrunn. Își făcea planuri pentru jocurile ce avea să le facă acolo, însă nici nu bănuia cât avea să fie de diferită acea vară.